

16. april 2018

Utviklingstendenser for hunkjønn i Trondheimsdialekten – blir trøndersk som bergensk?

Terje Lohndal, NTNU

Flere studier av grammatisk kjønn (genus) i norsk viser data som tyder på at det foregår en endring i genussystemet fra tre (maskulinum, femininum og nøytrum) til to genus (felleskjønn og nøytrum), der ubestemt artikkel i femininumsform erstattes av ubestemt artikkel i maskulinumsform (f.eks. *ei* bok → *en* bok). Bestemthetsuffikset i femininum påvirkes vanligvis ikke av denne endringen, slik at det fremdeles heter *boka*. Denne tendensen har blitt dokumentert i flere ulike studier og i flere ulike dialekter (f.eks. Conzett et al. 2011 for dialektene i Kåfjord og Nordreisa; Lødrup 2011 for Oslo-dialekten; Rodina & Westergaard 2015 og Alsos 2015 for Tromsø-dialekten; Stabell 2016 for Alta-dialekten).

Rodina & Westergaard (2015) forklarer endringen ved å vise til språktilegnelsesprosessens natur. Relevant i denne forklaringen er synkretisme (sammenfall mellom femininum og maskulinum), frekvensen i input til barnet, mangel på transparens (altså at substantivet i seg selv i liten grad forteller hvilket kjønn det har) samt at bøyingsformer (som den bestemte artikkelen) tilegnes tidlig sammenlignet med ubestemte artikler (Rodina & Westergaard 2013). De peker på at også sosiolingvistiske faktorer spiller inn, noe som også har vært argumentert for av andre. For eksempel argumenterer Conzett et al. (2011) for at språkkontakt mellom samisk og kvensk (språk uten grammatisk genus) har ført til endringer i genussystemet i dialektene i Kåfjord og Nordreisa. Det faktum at talemål som ligger nært opp mot en talt versjon av skrevet bokmål, ofte kalt *standard østnorsk*, har høy prestisje, ser også ut til å være relevant for endringene som er observert i Tromsø og Oslo.

Dette foredraget gjør rede for resultater fra en eksperimentell undersøkelse av genus i Trondheimsdialekten.* Vi har brukt samme metodologi som Rodina & Westergaard (2015) brukte i Tromsø. Vi laget et spill som bestod av bilder av ulike objekter. Disse ble presentert på en slik måte at vi fikk fram produksjon av ubestemte artikler og dobbel bestemthet for femininum, maskulinum og nøytrum hos barn, ungdom og voksne i Trondheim (totalt 71 individer). Dobbelt bestemthet er former av typen *den gule boka*, altså en kontekst der vi ser hvilken bestemt artikkel informantene bruker. Eksperimentet testet også i hvilken grad informanten er sensitive til ulike aspekter ved substantivene, og da så vi særlig på betydning og endelser.

Resultatene fra studien viser at endringene i femininum er mer framskredne enn i Tromsø (Rodina & Westergaard 2015). Omtrent ingen i den yngste aldersgruppen bruker den ubestemte artikkelen *ei*, og flere av dem sier også *boken* og *jenten*. Hunkjønnsandelen øker i tråd med alder, men selv de voksne har bare 35 % *ei*. I analysen av dataene fokuserer vi på faktorer ved språktilegnelsesprosessen som bidrar til å forklare retningen på endringen, samt sosiolingvistiske faktorer som «byspredning» (jf. Trudgill 1974, 1983, Tældeman 2005, Vanderkerckhove 2009, Hårstad 2010) for å forklare forskjellene vi ser mellom Trondheim og Tromsø. Her spiller geografisk nærhet til Oslo samt standard østnorsk sentrale roller.

* Studien er utført av Terje Lohndal og Guro Busterud ved Institutt for språk og litteratur, NTNU

English abstract: The development of feminine gender in the Trondheim dialect – is the Trondheim dialect becoming like the Bergen dialect?

This lecture reports new research showing that grammatical gender is currently undergoing a change in the Trondheim dialect, just like in many other dialects in Norway. However, in our production experiments we find that the change is more advanced in Trondheim than in other cities such as Tromsø. We consider the nature of the change in detail and discuss possible reasons governing the change. Central aspects of the analysis involve the nature of the acquisition process and sociolinguistic factors such as ‘urban jumping’ and proximity to Oslo and standard East Norwegian.

Referanser

- Alsos, Kjersti. 2016. Genus i tromsødialekten. Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet.
- Conzett, Philipp, Åse Mette Johansen & Hilde Sollid. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand – Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 6, 35–71.
- Hårstad, Stian. 2010. *Unge språkbrukere i gammel by. En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Upublisert doktoravhandling, Det humanistiske fakultet, NTNU.
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2, 120–136.
- Rodina, Yulia & Marit Westergaard. 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. *Studia Linguistica* 67, 47–67.
- Rodina, Yulia & Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27.2, 145–187.
- Stabell, Kristine M. 2016. “Vi sir aldri ei”. *En studie av femininum i altdialekten*. Masteroppgave, Universitetet i Stavanger.
- Tældeman, Johan. 2005. The influence of urban centres on the spatial diffusion of dialect phenomena. *Dialect Change: Convergence and Divergence in European Languages*, P. Auer, F. Hinsken & P. Kerswill (red.), 263–284. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trudgill, Peter. 1974. Linguistic change and diffusion: Description and explanation in sociolinguistic geography. *Language in Society* 1, 179–195.
- Trudgill, Peter. 1983. *On Dialect: Social and Geographical Perspectives*. Oxford: Blackwell.
- Vandekerckhove, Reinhild. 2009. Urban and rural language. *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation*, Peter Auer & Jürgen Erich Smith (red.), 315–332. Berlin: Mouton de Gruyter.